

TEFNER ZOLTÁN

Borsi-Kálmán Béla:

Az Aranycsapat és ami utána következik.

ADALÉKOK A RÁKOSI-KORSZAK ÉS A
KÁDÁR-RENDSZER TÖRTÉNETÉHEZ A FUTBALL
TÜKRÉBEN. KORTÁRS KIADÓ, BUDAPEST, 2019.

A futball, az örök, megunhatatlan téma, mágnesként vonzza a különféle területekről becsatlakozó szakértők és álszakértők, kompetensek és tudálékoskodók, illetékesek és illetéktelenek seregét, akik írásai el kívánják mondani véleményüket erről a nem akármilyen vonzerővel megáldott játékról. Főleg sportújságírók, maguk a futballisták emlékiratok formájában, dilettánsok magánkiadású írásaikban, s az utóbbi két évtizedben nagyon sokan a társadalomtudományok avatott képviselői közül. Mert a futball társadalmi jelenség, *értékes dolog*, sokkal inkább, mint nagyon sok bármi más. Még akkor is, ha e sportág művelői nem *ezért* csinálják azt, amit csinálnak. Eszükbe sem jut, hogy milyen bonyolult szövődék szerves részeként cselekszenek. De nemcsak nekik, hanem azoknak is, akik a TV-készülékek előtt és a stadionok lelátóin ülnek. A társadalmi létben minden összefügg mindennel; ez adja ki – kimódolt tudományos zsargonnal szólva – a *társadalmi lét totalitását*. A jelenségek hogyan kapcsolódnak össze egymással, és a rendszer, mint egész, milyen viszonyban van külső környezetével.

De még mielőtt összezavarnánk a kedves olvasót ezekkel a nem idevaló magyarázatokkal, hangsúlyoznunk kell, hogy a könyv szerzője két irányból szemlélve is *profi*. Mint a Ferencváros második csapatának egykori játékosa, akkor, az 1960-as évek végén szép remények előtt álló futballista (az Alberték generációjának váltására kiszemelt garnitúrából a hetvenes évek elején heten jutottak el a nagyválogatottságig!), másrészt mint történész, az ELTE nyugalmazott egyetemi tanára. S azt is előre kell bocsátanunk, hogy a szerzőnek nem ez az egyetlen aranycsapatról írt könyve. 2008-ban már egyszer nagy sikert aratott ugyanezzel a témával, ugyanennél a kiadónál (*Az ARANYCSAPAT és a KAPITÁNYA. Sorsvázlatok a magyar futballpályák világából.*). Jelen hatalmas terjedelmű munka, amely mind külső megjelenésében mind súlyában (2,30 kg) lenyűgözi az olvasót, végül is *folytatás*. De a folytatás nem a kronológiai folytatást jelenti, hogy hidat teremtsen az 50-es évek hőskorszaka és a sanyarú jelen között, hanem a témában való elmélyülés eredménye, írásban rögzített változata. Műfajilag éppen ebből következően meghatározhatatlan.

A műfaji bizonytalanság abból adódik, hogy a társadalmi lét és a politika hatalmas paradigmájában próbálja elhelyezni a magyar futball sorsát. Van benne tehát minden: futballmenedzserek, politikai csúcsszereplők döntései a futball-ügyek intézéséről, legendás lebukások, még legendásabb disszidálások, vagy az egyszerű „sztorizás”, amely olyannyira színessé, fordulatossá, olvasmányossá teszi az olvasó számára a hatalmas terjedelmű holt szöveget. De mi az, ami a fő vonala a munkának? A recenzens helyzete egy ilyen sokat markoló munka esetében majdnem reménytelen. Tartalmilag összefoglalhatatlan mindaz a részlet, konfliktus és probléma, amit könyv felvet. A recenzens nézőpontja ebből következően nem lehet más, mint szubjektív. Akkor is, amikor úgy ítéli meg, hogy – a könyv előző változatával összehasonlítva – itt már nem is a futball, hanem a magyar titkosszolgálatok és a magyar labdarúgás viszonya áll a tárgyalás középpontjában. Tulajdonképpen tehát egy jókora adalék a titkosszolgálatok, – s egy szinttel feljebb – a politikai vezetés történetéhez. A történelmi folyamatokat hagyományos történettudományos módszerekkel elemző kutatás, s a kutatás során összeállt anyagokból maga a modellalkotás. Van-e valami, ami egy irányba mutat, volt-e annak, ami a magyar futballal legyengülésében történt 1956 óta valami rendszerszerűség?

A szerző válasza egyértelműen az, hogy *igen*. A magyar futball legyengülése előre eltervezett, kidolgozott politikai eljárások következményeként történt. A szerző azt állítja (s nemcsak ő, hanem számos, a kérdéssel foglalkozó szerző is), hogy a magyar futballt, miután megszüntetni nem lehetett, középszerűvé kellett tenni. A munka oroszlanrészét a Kádár-rendszer már közvetlenül az 1956-ot követő években a titkosszolgálatokra bízta. A destrukció elsődlegesen a Ferencváros ellen irányult, amelynek vezetése, s főleg a szurkolótábora valóban szemben állt az 1956 utáni kádári restaurációval. A Ferencváros valóban a nemzeti gondolkodás szimbóluma maradt a szurkolói megközelítés szerint, még akkor is, amikor a klubvezetést a rendszert támogatókra cserélték le több alkalommal. Az „elszürkítésnek” egyik célra vezető eszközét a belügyi szervek a vezetésben, s a csapatban kívülről, titkosszolgálati eszközökkel szított ellentétekben találták meg. A klubot és a csapatot a BM III./III.-as és III./I.-as osztályai telis-tele rakták ügynökökkel, akik a legtöbb esetben nem is tudtak egymásról, sokszor azért, hogy az egyiküktől nyert értesüléseket a másiktól nyert értesülésekkel ellenőrizzék. Ügynök lehetett bárki, mindenkit megkörnyékeztek: a játékoskeretből számosan, szertáros, neves sportriporter, a ferencvárosi „B-közép” hangadói közül is sokan (ők voltak a legjobb források a közönség nézeteinek feltérképezéséhez).

Az istenáldotta tehetségekkel nem lehetett mit kezdeni. Albert és Varga Zoltán tehetségét semmilyen titkosszolgálat nem tudta elvenni. Itt két módszer kínálkozott, a „bedarálás”, a másik pedig imidzs-romboló elszürkítés. Idézet a 272. oldalról Alberttel kapcsolatosan: „Ez [ti. – Bocsák Miklós kifejezésével – a „császártalanítás”], saját munkahipotézisem szerint, nagy vonalakban így nézhetett ki: meg kell próbálni őt magát is bedarálni! Vagy beszervezni! Vagy ha nem megy, akkor megtörni! Tanulja meg ő is, hol lakik a magyarok Istene. Ismétlem ez csupán feltételezés, konkrét, írásos

adataim egyelőre sajnos nincsenek [...]” – így a szerző. Albert 1967. januárjában a Flamengo meghívására Brazíliában töltött két hetet, meghódította Brazíliát, a keresett pénzért vett egy értékes Opel, vámfizetés nélkül behozta, amiért a törvény előtt felelősségre vonták. Volt tehát ürügy, miért. A Rákosi-rendszerben a csencselést illetően tudni lehetett hol a határ, a Kádár-rendszerben nem. A szerző Dlusztus Imre tanulmányára hivatkozva kijelenti: a „[...] két rendszer között, főleg az 1963-as amnesztiáig, csupán annyi volt a különbség, hogy Rákosi táborokat épített, és teletömte a börtönöket, Kádár pedig kiszélesítette a táborát az országhatárig, és mindenkire ráküldte a besúgókat.” Flóri, aki alkalmazkodóbb természet volt, mint Varga, beállt a sorba. Varga, tüskés természetű, hiperérzékenységgű és ezzel együtt öntörvényű lévén, képtelen volt erre az alkalmazkodásra. Mennie kellett. Pontosabban: lehetővé tették számára az „egérutat”... majd, minden jel szerint (baráti körben ezt maga is gyakran hangoztatta) „utána nyúltak” – hiszen a közben ’konszolidálódott’ Kádár-rendszernek nagyon rosszul jött volna egy Újabb Kubala vagy Puskás-léptékű napnyugati karrier ... s épp egy ’esküszegő disszidens részéről...

A magyar labdarúgás szándékos elszürkítése nemcsak a Fradira, hanem mindenre kiterjedt, ami a társadalom „nacionalista”, értsd valójában *identitást védő reflexeit* erősítette. Elszánt támadás volt ez a rendszer részéről a „Fradi-probléma” ellen, de a valóságban a Bibó István által leírt „zsákutcás magyar fejlődés” korrekciójára. A megrekedt polgári és nemzetállami fejlődést nem lehetett eljuttatni a végső sikerig a bolsevik eszmék talajáról, helyette a szőnyeg alá söprés jött, mint kényszermegoldás. Le kellett törni minden olyan próbálkozást, amely ennek a fejlődési tendenciának az irányában hatott. Mindenütt, ahol a futball a sikerek révén a más nemzetek feletti fölényt érzékeltette, s a nemzetközi osztályszolidaritás helyett a nemzeti lét előnyeit, fensőbbiségét domborította, a megtépázott nemzeti önbecsülést erősítette. Ilyen volt a címeres mez kultusza: a válogatott sikerei Chilében 1962-ben és Londonban 1966-ban. Ne legyünk már olyan jók, mert az – úgymond – „felkorbácsolja a nacionalista érzelmeket” s aláássa szocialista rendszerünk alapjait. A válogatottban az ügynökhálózat ugyanúgy ki volt építve, mint akár az NB III. berkeiben, a kocsmákban, a lelátókon, de legfőképp az öltözőkben. Az 1990-es rendszerváltás után, amikor a titkosszolgálati anyagokat kutathatóvá tették, jól hangzó és kevésbé jól hangzó ügynök- és dossziénevek kerültek a témát feldolgozó sporttörténeti szakmunkák lapjaira: Kőműves, Nemere, Sztojanovics Péter, Vándor, Bakos, Vezénylő, Kétkulacos, Jászsági, Galambos, Szécsi ésatöbbi. A nevek mögött híres futballisták, trénerek és közszereplők tucatjaival. A futball közben a rothadás állapotában tengődött. A szerző szerint ez a folyamat az 1974-től 1978-ig terjedő Kutas-időszakban érte el a mélypontot, ahonnan végeredményben azóta se tudott elmozdulni. Idézetként az ötvenes évek elejéről származó de még mindig közszájon forgó szlogen: „Nem minden Fradi-drukker reakciós (fasiszta), de minden reakciós (fasiszta) Fradi-drukker!”

A szerző egyik érdekes kísérlete a téma tárgyalása során, hogy – partiumi származása révén – a magyar labdarúgás legyengítésének eddig homályban maradt háttermozzásaiba beiktat egy romániai szálat is. A román titkosszolgálatok 1956-os

nemtelen szerepvállalásával kapcsolatban felmerül a nagyváradi magyar származású magasrangú román politikus Valter Roman (*alias* Neuländer Ernő, a román szolgálatok szovjet mintára való átszervezője 1944 után) – a rendszerváltás utáni első román miniszterelnök Petre Roman apja – többszöri felbukkanása Budapesten. Majd az is, hogy '56 novemberében a Securitate egy különleges akciócsoportot is átdobott Magyarországra az 1956-os forradalom következményeinek „kezelésére”, közelebbről a szétzilálódott hazai szolgálatok ideiglenes tehermentesítésére. Erre is csupán közvetett bizonyítékai vannak a szerzőnek, de ennek alapján – ez már a recenzens feltételezése – még az is elképzelhető, hogy ez a szervezet a magyar labdarúgás nemzettudatot építő s 'karbantartó' szerepéből kiindulva továbbra is aktív maradt, s esetleg a magyar szolgálatokkal együtt, vagy önállóan, később is „rátapadt” a magyar futballistákra. A Spanyolországban élő Puskásra, valamint Albertre és a disszidens Vargára. (Ne feledjük: Varga annak a nagybányai eredetű Gergely Lászlónak volt a játéktársa, aki 1970-ben szintén a „szabadságot választotta” s utólag is feltűnő, hogy az 1971-es Hertha-botrányban épp kettejükre húzták rá örökre a vizeslepedőt, pedig a csapat összes tagja „sáros” volt...)

A kötet képanyaga rendkívül gazdag, sokoldalú és informatív. A szerző által leírtaknak jelentős része saját levéltári kutatásain alapszik, de felhasználja a bőséges szakirodalom eredményeit. Majd minden, a témában kutató sporttörténész és újságíró szerepel a nagy számú hivatkozásokban.

Gácsi Mihály